

Jerzy Kozłowski

"Źródła i materiały do dziejów Polskiej Misji Katolickiej we Francji", Bronisław Panek : [recenzja]

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 6/1, 247-249

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rozdział V-ty został poświęcony dziejom parafii sieradzkiej w XVIII i XIX stuleciu. Była to najważniejsza instytucja, dbająca o życie duchowe, a także i materialne mieszczan sieradzkich. Można by zapytać, dlaczego Autor nie sięgnął w głąb dziejów parafii, nie przybliżył jej uposażenia i funkcjonowania w wiekach wcześniejszych. To przeciętne działanie duszpasterskie plebanów, wikariuszy i kapelanów przyczyniła się do rozkwitu życia w mieście. Autor tyle miejsca poświęcił kapitule, która miała znaczenie drugorzędne, a dzieje parafii nadal pozostają w mroku.

Rozdział następnym prezentowanej rozprawy ks. Kujawskiego dotyczy okresu międzywojennego, który został zdominowany działalnością Ks. Walentego Pogorzelskiego, proboszcza sieradzkiego w l. 1923-1941. Była to postać niezwykle barwna, kapłan wielce wartościowy, pracowity, oddany Kościołowi, o szerokich horyzontach myślenia, choć dla niektórych nieco kontrowersyjny. Autor wiele uwagi poświęcił działalności urszulanek szarych, które zajęły klasztor poddominikański. Ich wszechstronna działalność budziła w społeczeństwie sieradzkim „podziw i uznanie” (s. 301). Ks. Kujawski dotknął też okresu okupacji hitlerowskiej. Pozytywnie ocenia działalność ks. Antoniego Samulskiego, jedynego kapłana w Sieradzu, który w latach okupacji prowadził duszpasterstwo wśród Polaków. Szkoda, że nie wykorzystał monumentalnego dzieła ks. Wiktora Jacewicza i ks. Jana Wosia pt. *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską 1939-1945*.

Wreszcie w rozdziale ostatnim historyk włocławski odważył się dotknąć okresu po zakończeniu II wojny światowej. Wiadomo bowiem, że najtrudniej jest pisać o wydarzeniach współczesnych, bo źródła – dotyczące zwłaszcza personaliów – w archiwach są utajnione, same archiwalia często są nieuporządkowane, a samemu autorowi trudno jest nieraz ustrzec się przed pewnymi wnioskami subiektywnymi, gdy pisze o wydarzeniach i osobach, które znał osobiście. Na podjęcie opracowania rozdziału o współczesnych dziejach kościelnych Sieradza wpłynął fakt restytuowania w 1993 r. kapituły kolegiackiej przez obecnego ordynariusza ks. bpa Bronisława Dembowskiego oraz rozbudowa kościelnej organizacji miasta, które wzbogaciło się w liczbę wiernych, duchowieństwa i w nowe świątynie parafialne. Wszak miasto „w swej długiej historii [...] nie przeszło tylu przeobrażeń jak w ostatnim, powojennym okresie” (s. 38).

W aneksach recenzowanej książki znajdujemy alfabetyczny wykaz prałatów i kanoników kapituły oraz duchowieństwa parafialnego i zakonnego Sieradza do 1993 r. Pracę ubogacającą umieszczone na końcu ilustracje i mapa przedstawiająca szkielet sytuacyjny Sieradza z XII-XIV w., brakuje natomiast planu miasta z naniesionymi świątyniami na przestrzeni wieków. Rzuca się również w oczy słaba redakcja książki, błędy literowe i stylistyczne. Jest to wada główna wielu współczesnych wydawnictw, nawet naukowych, którym brakuje dokładności i widoczny jest pośpiech w produkcji książki.

Należałoby żywić nadzieję, że w niedalekiej przyszłości powstanie pełna monografia miasta Sieradza, oparta o rezultat prac archeologicznych, materiały archiwalne i o prezentowaną rozprawę ks. dra hab. Witolda Kujawskiego.

Ks. Józef Mandziuk

Ks. Bronisław Panek, Źródła i materiały do dziejów Polskiej Misji Katolickiej we Francji

W ciągu wieloletniej, iście benedyktyńskiej pracy, ks. dr hab. Bronisław Panek, profesor Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie zebrał w bazie komputerowej, a częściowo własnym sumptem opublikował w postaci zeszytów, materiały źródłowe do dziejów Polonii francuskiej. Jest to przede wszystkim posiadająca ogromną wagę źródłową dokumentacja, którą od 1922 r. zgromadziła Polska Misja Katolicka w Paryżu. Ta dokumentacja mocno akcentuje życie religijne i działalność społeczno-kulturową Polonii we Francji, a szczególną uwagę zwraca na troskę Kościoła o polską emigrację, nie chcąc dopuścić by zagubiła ona polskie tradycje, wartości kulturowe, narodowe i religijne.

Ksiądz dr hab. H. Panek był pierwszym z badaczy oficjalnie dopuszczonym przez władze kościelne na emigracji do niektórych archiwów ze zbiorami dotyczącymi Polonii we Francji, a w szczególności do archiwów Polskiej Misji Katolickiej. Ks. Panek zebrał również dokumentację „Klubu Polskiego” w Rosieres (departament Cher) i wydał ją na prawach rękopisu w kilku zeszytach. Celowym byłoby włączenie również tej dokumentacji do planowanego wydawnictwa.

Ponieważ dotychczas nie zajęto się publikacją dokumentacji źródłowej Polonii francuskiej, zaplanowane wydawnictwo ma charakter pionierski, a zawarte w nim materiały miałyby ogromne znaczenie i byłyby bardzo pomocne w badaniach dziejów Polonii. Należy tu dodać, iż w obecnej sytuacji materiałom tym grozi zniszczenie lub rozproszenie, a w najlepszym razie całkowite zapomnienie.

Przystępując w 1992 r. do wydawania na prawach rękopisu materiałów Polskiej Misji Katolickiej we Francji ks. dr hab. B. Panek zakładał wydanie ogółem 25 jednostek w postaci zeszytów, każdy o objętości ponad 100 stron. Do 1998 r. wydał w sumie 12 zeszytów z materiałów Polskiej Misji Katolickiej we Francji oraz 5 zeszytów Dokumentacji Klubu Polskiego w Rosieres. Całość „bazy danych” na temat Polskiej Misji Katolickiej szacuje Autor na 10 MB zapisu magnetycznego, który znajduje się w jego posiadaniu.

W wydanych dotychczas zeszytach dokumentujących działalność Polskiej Misji Katolickiej we Francji ks. dr hab. B. Panek przyjął podział terytorialny zakresu działań Misji we Francji z uwzględnieniem ram chronologicznych w przedziale od 1922 r. po czasy współczesne. Główny trzon poszczególnych zeszytów stanowią jednak ułożone alfabetycznie materiały biograficzne i biogramy kilkuset księży polskich zatrudnionych w duszpasterstwie polonijnym we Francji. Takie ujęcie materiałów przez pryzmat biografii księży z szerokim uwzględnieniem ich działalności na terenie Francji, nadaje pracy wybitny wymiar humanistyczny i pozwala wniknąć w indywidualności poszczególnych księży.

Poza źródłowymi danymi biograficznymi szczególnie cenne w pracy są włączone do poszczególnych zeszytów, dotyczące konkretnych regionów Francji, a niekiedy całego kraju, materiały dokumentujące między innymi:

- statystykę, rozmieszczenie oraz sytuację robotników polskich we Francji,
- dane o szkolnictwie polskim we Francji,
- dane dotyczące ksiąg metrykalnych,
- zestawienia tabelaryczne i wyciągi źródłowe dotyczące ram działalności i kompetencji polskich władz emigracyjnych i imigracyjnych francuskich,
- dokumentacji sytuacji Polaków we Francji nieokupowanej w l. 1940-1945 z uwzględnieniem obozów dla deportowanych Polaków.

Dla wydawnictwa w formie książkowej konieczne jest jeszcze:

1. podjęcie przy schematach zastosowanych w treściach biograficznych wydanych zeszytów zabiegów ujednociających, które zapewniłyby ich większą przejrzystość.

2. Połączenie w jednolitą całość zapisów źródeł i literatury wykorzystanej przez Autora, dotychczas zostały one podane w formie wyjaśnienia skrótów przy poszczególnych zeszytach wydanych.

3. Połączenie w jednolitą całość elementów wstępu, zakończeń oraz francuskiego resumé.

4. Co do biogramów poszczególnych księży sądząc, że ujednoczenie winno zmierzać do zastosowania wzoru biografistyki reprezentowanej w Polskim Słowniku Biograficznym z jednoczesnym szczególnym wyakcentowaniem działalności w czasie pobytu księży we Francji. W przypadkach, gdy biogramy zostały już opublikowane, np. w PSB lub SPTK, należy szczególną uwagę zwrócić na elementy poszerzające naszą wiedzę lub prostujące błędy. Dotyczy to na przykład biografii ks. Arkadiusza Lisieckiego (1880-1930), czy abpa Aleksandra Kakowskiego. Byłoby wskazane wyodrębnić w biogramach – chociażby innym rodzajem druku – treści źródłowe w ich opisowych częściach.

5. Wreszcie wydaje się mi celowe przytoczenie niektórych dokumentów z archiwum Polskiej Misji Katolickiej we Francji w całości, zwłaszcza tych, które dotyczą pracy duszpasterskiej we

Francji, a także sytuacji robotników polskich we Francji (np. Memoriału ks. A. Lisieckiego z dnia 6 lipca 1921 r.)

Generalnie szczególną uwagę należy zwrócić na wymogi stawiane wszystkim wydawnictwom materiałów źródłowych.

Jerzy Kozłowski

Janusz Mariański, *Religia i Kościół między tradycją i ponowoczesnością. Studium socjologiczne*. Kraków 1997.

Fenomen postmodernizmu (ponowoczesności, postmoderny) od lat 60 koncentruje uwagę badaczy współczesności, socjologów, filozofów, teoretyków nauki, sztuki, historyków idei, którzy niemal zgodnic twierdzą, że uzyskanie dzisiaj jednego, spójnego obrazu postmodernistycznej filozofii i kultury jest niemożliwe. Pluralizm poglądów i postaw ideowych reprezentantów tego nurtu wyrażany przez preferencje dla określonych tez i kategorii uwydatnia szczególnie złożoność postmodernizmu. Jednakże, zwracają oni uwagę, że nie tyle istotny jest spór o określenia i nazwy, ile treść zbioru poglądów dotyczących problematyki człowieka, społeczeństwa, nauki, filozofii, kultury i religii. Wieloznaczność postmodernizmu wiąże się z różnym rozumieniem „moderny” (nowożytności), który to termin zawiera wszystko to, co dokonało się w kulturze i filozofii europejskiej od Oświecenia do połowy naszego stulecia. Postmodernizm zatem obejmuje okres po „nowożytności” i jest filozoficzną formą reakcji na jej kulturowospołeczne idee, wybory i postawy ludzi. Sposobów rozumienia postmodernizmu jest dużo i trudno wskazać wiążące cechy jego światopoglądu, wszak obejmuje on szeroki wachlarz znaczeń: od radykalnej negacji Oświecenia i „końca historii człowieka” po nowe formy świadomości i sposoby myślenia człowieka ponowożytnego.

Krytyka postmodernizmu, jeśli ma sięgać jego korzeni, musi łączyć się równolegle z krytyką modernistycznego dziedzictwa kultury europejskiej. Nie można dzisiaj ignorować coraz powszechniejszego zjawiska, gdyż byłoby to wbrew faktom realnym wynikającym ze zmiany świadomości mieszkańców tak zwanego świata zachodniego. Trzeba raczej próbować zrozumieć intencje i przesłanki rzeczników postmodernizmu, tym bardziej, że w Polsce, jak sądzą niektórzy, mamy już społeczeństwo postmodernistyczne, choć bez takowych instytucji społecznych.

W dyskusji obejmującej zagadnienia genezy, istoty i przejawów postmodernizmu, od dawna twórczo uczestniczy znany uczony, socjolog, ks. prof Janusz Mariański, kierownik Katedry Socjologii Moralności na Wydziale Nauk Społecznych KUL, członek Polskiego Towarzystwa Socjologicznego i Komitetu Socjologii Polskiej PAN. Jego dorobek obejmujący studia z zakresu socjologii religii i moralności oraz katolickiej nauki społecznej wyraża się liczbą (jak dotychczas) 18 tytułów książkowych i ponad 400 artykułów. Najnowsza publikacja, studium socjologiczne pt. *Religia i Kościół między tradycją i ponowoczesnością*, podobnie jak jego wcześniejsze prace, to ważny, inspirujący i porządkujący głos, wnoszący do najnowszej tradycji polskiej socjologii religii i moralności trwałe wartości poznawcze. W warunkach polskiego katolicyzmu – akcentuje J. Mariański – nie można badać zmian w postawach religijnych społeczeństwa bez uwzględnienia jego postaw moralnych i obyczajowych. To prawda, że „scena” religijna nie tylko w Europie Zachodniej wzbogaca się i różnicuje. Zauważalny jest także proces instytucjonalnego rozkładu chrześcijaństwa oraz tendencja „produkowania” nowych form religijności i „nowego chrześcijaństwa”. Nie wynika z tego, że religia jako taka po Oświeceniu upadła, a raczej zmieniły się w wyraźny sposób formy jej artykułowania. W warunkach pluralizacji i indywidualizacji religii socjologowie muszą uwzględnić sytuację religii i Kościołów, co autor czyni, właśnie w postmodernistycznym kontekście społecznokulturowym, tym bardziej, że przekonanie, iż znaleźliśmy się w nowej jakościowo epoce, cieszy się dzisiaj wysoką koniunkturą.